

Genrepædagogik i engelsk på læreruddannelsen

Engelsklærere i den danske folkeskole skal ud over at kunne fungere som sproglige vejledere være i stand til at tilrettelægge sprogundervisning for elever på en måde så deres læreproces støttes bedst muligt. De skal dels kunne kommunikere kompetent og med viden på målsproget, dels have blik for at vælge indhold der lægger op til at eleverne får lyst til og mulighed for at udveksle synspunkter om det og samskabe med det. Alt dette kræver at lærerne for det første har stor viden om hvilke råderum og muligheder der er for stilladsering af den enkelte elev, og for det andet har et rigt metasprog til at kunne gøre skolens forventninger til eleven transparente og eksplícite.

Vi har altså i læreruddannelsen en stor opgave foran os når vi skal tilrettelægge et uddannelsesforløb for kommende engelsklærere som på ganske kort tid skal udvikle alle disse kompetencer.

På Professionshøjskolen Metropol har vi i engelskfaggruppen valgt at læne os op ad det genrepædagogiske tankegodt som nu gennemsyrrer alle de tre obligatoriske moduler i læreruddannelsen: 'Processer i sprogtilegnelsen og kommunikative færdigheder', 'Sprog og sprogbrug' samt 'Interkulturel kompetence i engelskundervisningen'. Vi anviser hvordan muligheder for sproglæring kan opstå i forskellige kontekster, vi stiller et funktionelt metasprog til rådighed som ikke begrænser sig til at tale om ord- og sætningsniveau i tekster, og vi beder kontinuerligt studerende om at forholde sig til hvordan de kan stilladsere deres kommende elever bedst muligt efter devisen: *Better prepare than repair!*

SUSANNE KAREN JACOBSEN

Cand.pæd. eng og cand. pæd. i didaktik
med særligt henblik på dansk
Lektor, Metropol
suja@phmetropol.dk

Denne artikel motiverer hvorfor vi har valgt genrepædagogikken, og giver eksempler dels på hvordan vi arbejder med den i modulerne i undervisningsfaget engelsk, og dels hvordan vi anvender begreber fra systemisk funktionel lingvistik, SFL, som er den sprogteori der ligger til grund for genrepædagogikken.

Stilladsering gennem genrepædagogik

Det første modul de fleste studerende møder, 'Processer i sprogtilegnelsen og kommunikative færdigheder', handler kort fortalt om hvordan man som lærer kan stilladsere elevers receptive og produktive sprogtilegnelse. Vi introducerer de studerende til genrepædagogikken her, fordi den gennem særligt tilrettelagte processer hele tiden sikrer at eleverne er forberedt til de faglige krav der stilles i forskellige kontekster. Vi er her inspireret af Pauline Gibbons (2006), som vi inddrager fx i forbindelse med hvordan man som lærer kan håndtere den mundtlige klassedialog. Gibbons foreslår hvordan læreren kan sikre at elevernes faglige læring stilladseres gennem bedste valg af diskursgreb, som hun kalder *micro mode shifting*:

1. *Recasting*: Læreren supplerer og omformulerer det udsagn eleven bringer ind i kommunikationen i en retning der gør udsagnet mere fagsprogsagtigt og præcist. Hvordan dette helt konkret kommer til udtryk, afhænger af indholdet i klassesamtalen; hvis den fx handler om en historie, kan det være at eleven siger: »The teller of the story....« Det vil så give læreren muligheden for at inkorporere ordet 'narrator' i sit *recast*.
2. *Reminding and handing over*: Læreren minder eleven om et tidligere fælles etableret begreb og beder eleven om at formulere dette ind i den aktuelle diskursive sammenhæng. Herigennem konsolideres begrebet i elevens bevidsthed tillige med at det gøres overførbart fra en kontekst til en anden. Hvis vi vender tilbage til eksemplet ovenfor, kan det være at læreren siger: »Do you remember what we call the voice telling the story?«
3. *Talking about the talk*: Læreren griber udtryk som eleven bruger og forklarer at når eksperter taler om dette fænomen ville de bruge dette eller hint begreb. Den litterære ekspert taler fx om 'the narrator', 'the protagonist' og 'the antagonist'.
4. *Bridging*: Læreren er meget bevidst i sin dialog om at trække elevernes sprog i en mere fagsprogsagtig retning, at positionere dem som eksperter i kommunikationen, og endelig at strække deres sprog i en mere skriftsproglig retning. I elevernes møde

med faglige tekster går brobygningen i modsat retning: Her bruger læreren et mere hverdagsagtigt sprog for at 'oversætte' det skrevne fagsprog (Gibbons 2006: 126).

Som undervisere forsøger vi at være eksemplariske i vores egen håndtering af dialogen med de studerende i klasserummet, således at vi ikke kun teoretisk introducerer dem til en bestemt måde at handle på i, men selv bruger diskursgrebene som konkret støtte for dem.

I samme modul introduceres de studerende også til metoden *Reading to Learn*. *Reading to Learn* er en genrepædagogisk metode der stilladserer elevens læring gennem læsning og skrivning af svære tekster i faser som *detaljeret læsning* og *fælles konstruktion*. (Rose & Martin 2012). En del studerende bliver særdeles optagede af metoden, fordi den giver mulighed for at beskæftige sig med et autentisk, sprogligt komplekst indhold, når man underviser i et fremmedsprog.

Et nyt metasprog

Det andet modul de studerende møder, er 'Sprog og sprogbrug'. Her er et væsentligt element at de studerende opnår færdigheder i at analysere og stilladserer elevens sproglige udvikling.

Også her tager vi afsæt i genrepædagogikken og introducerer hurtigt de studerende for SFL-begrebet *register*. Register udtrykkes gennem tre gensidigt afhængige komponenter, kommunikationsfelt (*field*), kommunikationsrelation (*tenor*) og kommunikationsmåde (*mode*).

Kommunikationsfeltet er det faglige felt vi beskæftiger os med, og som man på den ene side kan udtrykke meget hverdagsagtigt og på den anden side særdeles teknisk og med stor faglig præcision. En lægmand ville fx tale om at lære ord, eller ganske enkelt bare om at lære sprog, hvorimod den professionelle sproglærer indforstået opererer med begreber som leksikale felter, semantiske netværk og kollokationer. Vi skal som undervisere støtte de studerendes proces henimod at udtrykke sig nuanceret og med præcision om de specifikke faglige felter.

Kommunikationsrelation (*tenor*) udtrykker den relation de kommunikerende parter har til hinanden. På den ene side kan der være tale om et meget uformelt, emotionelt og uhierarkisk forhold og på den anden side en formel og distanceret relation. Vi kender det fra dagligdagen i klasseværelset: Læreren kan sagtens bruge en kommando over for eleverne når de skal gøre noget: »Slå op på s. 50!« mens den samme lærer i rollen som ansat ikke ville kommandere med skolelederen på samme måde. Her ville det snarere lyde:

»Du kunne vel ikke lige...?» Konteksten og vores indbyrdes relationer har altså betydning for hvordan vi kommunikerer med hinanden.

Gennem kommunikationsmåde (*mode*) kan vi udtrykke i hvor høj grad en kommunikation er talesprogsagtig eller skriftsprogsagtig. Der er fx forskel på hvordan jeg her i denne artikel til *Sprogforum* forklarer begrebet register på skrift, og hvordan jeg ville forklare det samme i en mundtlig undervisningssituation.

Vi forsøger gradvist at etablere et fagsprog sammen med de studerende og bevæger os dermed fra hverdagsprog mod fagsprog. Fagsproget henter vi i SFL og introducerer dermed også de studerende til et helt nyt metasprog. Man kan naturligvis indvende om det er hensigtsmæssigt at introducere et helt nyt metasprog når der nu er relativt kort tid til rådighed. (Hvert modul på 10 ECTS udmøntes i 67 lektioner). Imidlertid er det vores oplevelse at det traditionelle metasprog og forståelsen af grammatik i mere traditionel forstand er noget begrænset hos en stor del af de studerende.

I vinteren 2016 undersøgte vi forud for sprog- og sprogbrugsmodulet 30 førsteårsstuderendes egen oplevelse af deres metasproglige beredskab. Langt de fleste af disse studerende (23) har haft engelsk på A-niveau i gymnasiet og endda med karakterer på 7 eller derover, så deres formelle kvalifikationer er umiddelbart i orden. Vi bad dem svare på i hvor høj grad de vurderer deres metasproglige færdigheder inden for kategorier som ordklasser, syntaks og tekstgrammatik. Det mønster der tegner sig i deres besvarelser, er at de stort set alle (27) på den ene side mener at de har nogenlunde eller fuldstændigt styr på ordklasserne, men på den anden side ser over halvdelen sig ude af stand til at identificere det finitte verbum i en sætning med sikkerhed. I det hele taget har de ikke som gruppe en sikker tilgang til syntaktaks. Over en tredjedel (11) angiver at de ikke med sikkerhed kan skelne mellem direkte og indirekte objekt i en sætning, og hele 60 % kan efter eget udsagn vanskeligt identificere adverbialledet. På tekstniveau har ca. halvdelen ikke sikker viden om kohæsion og kohærens.

Vi er derfor nødt til at arbejde med etableringen af de studerendes metasproglige beredskab sideløbende med at vi uddanner dem til sproglige vejledere. Her henter vi inspiration fra både Feez et al. (2012) og Derewianka (2012) som med afsæt i SFL-begreber sandsynliggør hvordan man rent praktisk kan arbejde med at kvalificere elevens tekster: Først og fremmest skal formålet med kommunikationen afklares. Skal elevens tekst berette, overbevise, instruere, underholde eller informere læseren? Dette har nemlig en konsekvens for de sproglige resurser som vil være mest oplagte for eleven at bru-

ge, både på teksthiveau, på afsnitsniveau og på sætnings- og ordniveau. På teksthiveau er det fx interessant at beskæftige sig med hvordan betydningen helt overordnet bliver etableret for læseren i nærmere bestemte, forudsigelige mønstre.

Et konkret eksempel

Nedenfor ses et eksempel på en *faktuel beretning*¹, et resumé af filmen *Lion King*, skrevet af en elev i 5. klasse som led i et undervisningsforløb som studerende har afviklet i forbindelse med en praktik. Det kommunikative formål med teksttypen *faktuel beretning* er at gengive nogle begivenheder, hvilket typisk gøres med en *orientering* efterfulgt af en række *begivenheder* og afsluttes med en *re-orientering*. De studerende på engelskholdet får til opgave at analysere teksten med henblik på først og fremmest at øve sig i at analysere, karakterisere og vurdere den, dernæst at blive bedre til at kunne se hvordan eleven kunne have været stilladseret bedre, og endelig for at kunne give en kvalificeret feedback der bringer eleven videre i sin sproglige udvikling. Her får de studerende øje på at denne elev kunne være blevet forberedt bedre på skrivningen ved at overveje hvilke af begivenhederne fra filmen der skulle med, og hvilke der kunne udelukkes. Når de studerende dykker yderligere ned i elevens tekst, ser de også at den, modsat hvad man normalt ville forvente i denne teksttype, mangler sproglige udtryk der dels vurderer hvordan begivenhederne virker på personernes følelser og dels evaluerer personernes opførsel; elementer som ville have gjort elevens tekst langt mere spændende og varieret at læse. De studerende får således her nogle redskaber til at se hvordan de kan støtte eleven i at kvalificere en tekst som isoleret på ord- og sætningsniveau er forholdsvis korrekt. Det bliver tydeligt for dem hvor vigtigt det er at stilladserer elever før de skriver. Denne stilladsering kunne blandt andet ske gennem arbejdet med eksemplariske modeltekster og fælles skrivning.

(Elevtekst fra elev i 5. kl. produceret i forbindelse med praktikforløb)

The Lion King

The Lion King is a movie about a lion named Simba, who became king after his father Mufasa died.

In the beginning all the animals gather at Pride Rock, that is the kings big rock. Mufasa has borne Simba and a baboon show Simba to all the animals. When Simba grows a little bit, Scar who is his uncle tells him about the elephant graveyard. Simba thinks its nice, so he goes to the elephant graveyard with his friend Nala. At the elephant graveyard they got attacked by three hyenas. When they are forced into a corner, Mufasa saves Simba and Nala from the hyenas. Mufasa tells Simba to not do it again.

Scar tells the hyenas to be prepared to kill Mufasa.

Simba is in a deep gorge. On the top of the gorge, there are a large group of wildebeests get scared and run down in to the gorge. Scar tells Mufasa that Simba is down in the gorge. Mufasa hurries down in to the gorge to save Simba. Mufasa saves Simba, but Scar pulls Mufasa down to the wildebeests and he dies. Then Scar tells the three hyenas to kill Simba. Simba flees and meets Timon and Pumbaa. He grows up with them, and when he is grown up he goes back to Pride Rock to challenge Scar. He defeat Scar and becomes king.

Sprogundervisningens indholdsdimension

En væsentlig komponent i fremmedsprogundervisningen i såvel folkeskolen som på læreruddannelsen er kultur. I det tredje modul, 'Interkulturel kompetence i engelskundervisningen' får vores studerende også mulighed for at anvende SFL til at analysere tekster; litterære såvel som faglige; skrevne såvel som mundtlige; analoge såvel som digitale. Et funktionelt sprogsyn der tager afsæt i SFL, insisterer nemlig på at sprog og den kontekst hvori det forekommer, hænger uløseligt sammen. Betydninger kan kun afkodes i deres rette sammenhæng. Man må altså interessere sig for hvilken kulturel kontekst teksten indgår i, hvilken situation kommunikationen udspiller sig i, og hvilke sproglige valg der er taget for at opfylde formålet og hensigten med kommunikationen. Vi anlægger et dynamisk kultursyn hvor menneskers interaktion står lige så centralt som studiet af kulturelle artefakter og produkter. Kultur anses i dette perspektiv som et system hvorigennem samfundet konstruerer, repræsenterer og forstår sig selv (Scarino og Liddicoat 2009). En måde hvorpå vi arbejder med kulturdimensionen er bl.a. gennem fokus på litteratur. SFL-begreberne kan også her være nyttige til at få øje på mønstre af betydning som en forfatter har indfældet i sin tekst. Fx kan man studere hvordan brugen af processer (som realiseres af ordklassen verber) styrer og måske endda manipulerer læserens holdning til personer i en fortælling. En handlekraftig person vil typisk blive beskrevet med masser af *materielle processer* (vha. *action verbs*), og hvis der fx mangler *mentale processer* (vha. *thinking verbs*) i beskrivelsen, kunne en mulig fortolkning være at der var tale om en lidt overfladisk person.

Vi beskæftiger os også med tekster af mere polemisk og debatterende karakter som forholder sig til nutidens problematikker og bruger bl.a. de interpersonelle resurser i kommunikationsrelationen som analysebegreber. Andrea Peyser, skribent for New York Post, leverer kommentarer om den verden der omgiver hende. Se fx klummen hvor hun skoser Barack Obama for at have taget en selfie med

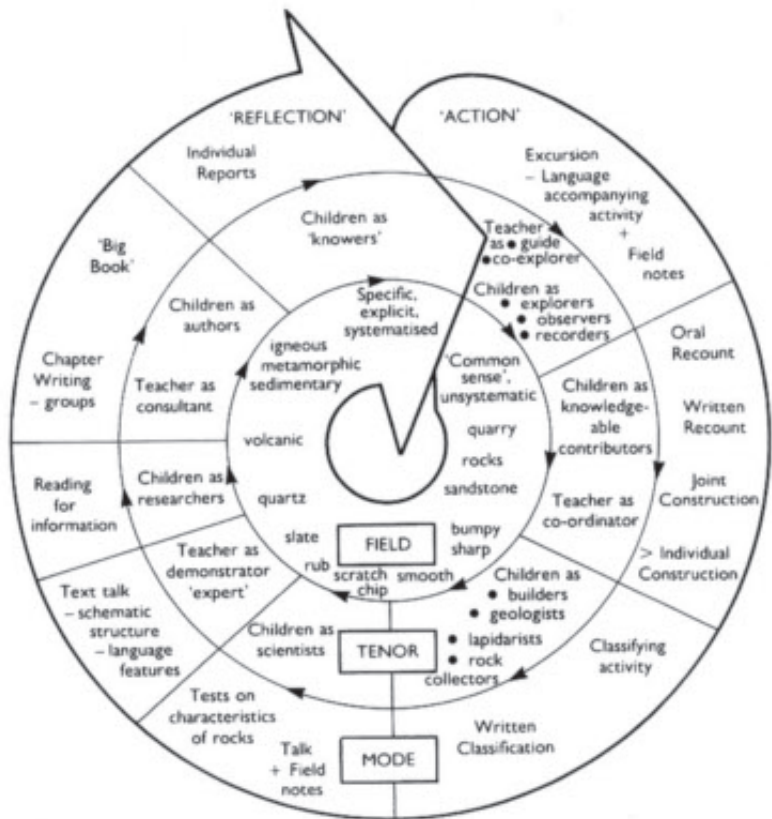
vores egen Helle Thorning (<http://nypost.com/2013/12/12/obamas-flirt-with-danish-prime-minister-is-a-disgrace/>) . Helle Thorning bliver omtalt som »Danish pastry«, »voluptuously curvy« og 'The Danish Hellcat' og bliver derved positioneret som en forførelserke som Obama der beskrives som 'a hormone-ravaged frat boy', ikke kan holde fingrene fra. Peysers brug af stærkt vurderende udtryk om Obama og Thornings opførelse (*judgement of behaviour*) kontrasteres når hun omtaler Michelle Obamas følelser, »she looked as if she wanted to spit acid« (*affect*).

De studerende bliver mere kulturelt opmærksomme og kritiske læsere bl.a. med disse analyseredskaber til rådighed.

Planlægning af undervisningsforløb

Gennem hele undervisningsfagsforløbet i engelsk arbejder vi med didaktisk design der tager afsæt i *register*. De studerende inspireres af Derewiankas registermodel, den såkaldte snegl, hvor registerkomponenterne kommunikationsfelt, kommunikationsrelation og kommunikationsmåde er styrende for undervisningsplanlægningen (Se fx Derewiankas artikel *Rocks in the Head* fra 1990).

FIGUR 2. *Sneglen*

Bevægelsen sker fra handling til refleksion, realiseret i registerkomponenterne *field, tenor og mode*.

Denne tilgang hænger godt sammen med en undervisning der er styret af læringsmål. De studerende tvinges nemlig som planlæggere til at forholde sig til hvad eleverne skal være i stand til når undervisningsforløbet er slut. De må stille sig spørgsmålene: Hvad skal eleven vide og kunne udtrykke om kommunikationsfeltet og på hvilken måde? Hvilken kommunikationsrolle skal eleven indtage? Hvordan udvikles kommunikationsrelationen mellem lærer og elever? Hvilke aktiviteter kan stilladsere elevens vej derhen?

Ting tager tid

Som det kunne ses af vores lille undersøgelse af de studerendes egne oplevelser af deres metasproglige beredskab, har de deres relativt høje indgangsniveau til trods et usikkert metasprogligt fundament. Vi tror ikke på at vi på læreruddannelsen kan gøre det væsentligt bedre end disse studerendes tidligere gymnasie- eller folkeskolelærere ved at gennemgå hele den traditionelle grammatik én gang til. Derfor har vi sadlet om til en SFL-baseret funktionel grammatik.

Det er en stor og tidskrævende udfordring at skifte spor fra et strukturelt til et funktionelt syn på sprog og sprogundervisning. Ikke mindst for os som undervisere eftersom vi kun i begrænset omfang har begreberne med fra vores egen uddannelse på universitetet. Men vi kan se at vi får fat i studerende vi ellers ikke ville kunne nå. Vi kan høre flere studerende tale om at det giver god mening for dem at arbejde med funktionel grammatik, og vi kan ikke mindst mærke at vi selv bliver bedre og bedre til at undervise med SFL. Vi i giver ikke op bare fordi det er svært.

Noter

1. Feez, Droga & Humphrey (2012) kalder den *factural recount*.

Litteratur

- Derewianka, B. (1990). »Rocks in the Head, Children and the Language of Geology«. In Carter, R. (ed.), *Knowledge about Language and the Curriculum* (pp. 197-215). The LINC reader. London: Hodder and Stoughton.
- Derewianka, B. (2011). *A New Grammar Companion for Teachers*. Newtown, N.S.W.: PETAA.
- Feez, H. S., Droga, L., & Humphrey, S. (2012). *Grammar and Meaning*. Newtown, N.S.W.: PETAA.

- Gibbons, P. (2006). *Bridging Discourses in the ESL classroom*. London: Continuum.
- Gibbons, P. (2015). *Scaffolding Language, Scaffolding Learning*. (2. udg.). Portsmouth, NH: Heinemann.
- Rose, D., & Martin, J. (2012). *Learning to Write, Reading to Learn*. Equinox.
- Peysers, A. »Flirty Obama owes us an apology«. *New York Post*. <http://nypost.com/2013/12/12/obamas-flirt-with-danish-prime-minister-is-a-disgrace/> hentet d. 6/9-2016
- Scarino, A., & Liddicoat, A. (2009). *Teaching and Learning Languages: A Guide*. Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations.